

teoretisoivien kirjojen joukossa. Edeltäjistään, kuten *Avainsanat* (Vastapaino 1996) ja *Käsikirja sukupuoleen* (Vastapaino 2010) se eroaa siltä osin, ettei teos käsittele niinkään sukupuolentutkimusta ja sen tietokäsityksiä, vaan sukupuolen ilmenemistä ja rakentumista erilaisilla yhteiskunnan areenoilla. *Sukupuolikysymys* on monitieteinen, vaikka painotus on yhteiskuntatieteissä. Erilaiset lähestymistavat sukupuoleen esitetään yhtä mahdollisina näkökulmina. Tavoitteena lieneekin ennen kaikkea tarjota lukijalle kattaus, josta valita oma suosikkinsa.

Tässä arviossa pohdimme sukupuolta käsitteenä, käytäntönä ja politiikkana, sillä nämä ovat keskeisiä sukupuolikysymyksiä paitsi teoksen artikkeleissa myös laajemmin yhteiskunnassa. Sukupuolta koskeva politiikka kietoutuu sukupuolen käsitteisiin ja käytäntöihin esimerkiksi translaissa, jossa määritellään, millä ehdoin sukupuolen voi juridisesti vahvistaa, tai tasa-arvoisessa avioliittolaissa, jonka astuttua voimaan samaa sukupuolta olevat parit voivat solmia avioliiton. Sukupuoli ei siis ole yksityinen kysymys, vaan jatkuvan poliittisen kamppailun kohde, jonka ytimessä on kysymys sukupuolen olemuksesta ja merkityksestä.

Käsitteellinen keskustelu kuuluu toki kaikkiin kirjan lukuihin,

Mikä sukupuolikysymys?

Marita Husso & Risto Heiskala (toim.): *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 2016. 304 s. ISBN 978-952-495-383-2

Marita Husson ja Risto Heiskalan toimittama *Sukupuolikysymys* on uusin tulokas suomenkielisten sukupuolta

mutta keskitymme siihen liittyviin avauksiin Anna Rotkirchin ja Tuula Juvosen luvuissa sekä Marita Husson ja Risto Heiskalan yhdessä kirjoittamissa luvuissa. Niissä käsitellään sukupuolen tutkimisen lähestymistapoja ja sukupuolikysymysten virittymistä.

Anna Rotkirchin kirjoittama luku sukupuolista evoluutioteoriassa on yhteiskuntatieteellishumanistisen feministisen tutkimuksen perinteen näkökulmasta provokatiivinen aloitus kirjalle. Se synnyttää myös odotuksen siitä, miten seuraavassa, sukupuolen luonnollisuutta kyseenalaistavassa luvussa Tuula Juvonen Rotkirchin näkökulmia mahdollisesti haastaa. Rotkirch kutsuu luomaan kytköksiä evoluutioteoreettisen tutkimuksen ja sosiaalitieteiden välille, joskin evoluutioteorian lähtökohtiin ja ehdottomuuksiin voi olla vaikea vastata. Tämän ongelman Juvonenkin nostaa omassa luvussaan esiin ja huomauttaa, että evoluutiobiologinen näkökulma ylläpitää eriarvoisuutta. Näille luvuille valitulla järjestyksellä määritellään, kenelle annetaan ensimmäinen puheenvuoro ja kenellä on kommentaattorin rooli, vaikka kyse onkin itsenäisistä teksteistä. Asetelma on inspiroiva ja voi auttaa lukijaa jäsentämään omia ennakkoletuksiaan. Juvonen tuo esiin myös sukupuolta koskevan

tutkimuksen ajalliset sidokset. Luultavasti sen takia, että kirjan on tarkoitus olla yleisesitys sukupuolikysymyksen kehityskuluista, Juvosenkin luku loppuu siihen, missä lukijaa alkaa kututtaa: Mitä uudet kysymykset ovat? Miten niitä on käsitelty?

Kirjan toimittajat Marita Husso ja Risto Heiskala pyrkivät ensimmäisessä yhteisessä luvussaan luomaan eri lähestymistapoja yhdistävää näkökulmaa sukupuolta koskevaan tutkimukseen. Vastakkainasettelujen sijaan lähestymistavat tulisi nähdä liukuvarajaisina ja osin päällekkäisinä. Kirjoittajat pyrkivät avaamaan mahdollisuuden uudencilaisille käsitesyntheseille ja tutkimusstrategioille. Valitettavasti soveltaminen empiiriseen tutkimukseen puuttuu. Se olisi voinut myös selkeyttää erontekoa muihin institutionaalista näkökulmaa hyödyntäviin malleihin.

Toisessa yhteisessä luvussaan Heiskala ja Husso jäljittävät suomalaisen sukupuoliradikalismien kolmea aaltoa ja erojen politiikkaa. Luvussa jäsenetään sukupuolta ja tasa-arvoa koskevien kehityskulkujen vaiheita sekä pyritään sijoittamaan Suomi osaksi globaalia kokonaisuutta. Ensimmäinen aalto kiinnittyy traditionaalisen yhteiskunnan modernisoitumiseen, toinen ilmentää liikettä naiskysymyksestä

tasa-arvoajatteluun ja kolmas sukupuolen moninaisuutta, sukupuolikysymykseen siirtymistä. Kirjoittajat kuvaavat aaltoa häiritsevästi kuin toimijaa: aalto muun muassa tietää, vaatii ja ajattelee, vaikka kyseessä ovat monien eri toimijoiden ristiriitaisetkin pyrkimykset. Kirjoittajat näkevät sukupuolen hiljalleen irtautuvan sitä ankuroivasta biologiasta, laista ja moraalista, vaikkakaan ei täydellisesti. Kiinnostava muidenkin aikaamme leimaavien ilmiöiden kannalta on ajatus käsitteen irtautumisen yhteydessä tapahtuvasta sukupuolifundamentalismien noususta.

Kirjoittajien esittämää teoreettista mallia olisi voitu viedä tässä luvussa pidemmälle intersektionaalisuudesta keskusteltaessa. Siten olisimme ehkä saaneet myös kirkkaamman välähdyksen yhteiskunnallisen kehityksen, tutkimuksen ja sukupuolikysymyksen suunnasta.

Sukupuolikysymystä käytäntönä lähestyvät teoksessa Marita Husso, Eeva Luhtakallio, Maarit Alasuutari ja Päivi Korvajärvi. Tekstejä yhdistää ajatus sukupuolesta erilaisten käytäntöjen välityksellä uusinnettuna. Hussoa mukailien sukupuolta sekä siihen liittyviä merkityksiä eletään ja tuotetaan tekemisen avulla vuorovaikutteisesti muiden ihmisten kanssa läpi elämän. Husso lähestyy suku-

puolta ruumiillisuuden, sukupuoliistuneen toimijuuden ja tapaisuuksien yhteyksien kautta. Hän ottaa esimerkiksi kotitöiden jakamisen, parisuhdeväkivallan ja hoivatyön piiristä. Esimerkit tuovat hyvin esille sukupuolittuneen toiminnan yksityiset ja julkiset kytkökset niin diskursiivisella kuin ruumiillisen toiminnan tasolla. On helppo yhtyä Husson väitteeseen siitä, että käytännöissä tapahtuvien muutosten hitautta on mahdollista ymmärtää ruumiillisten tapaisuuksien näkökulmasta. Silti lukija jää kaipaamaan enemmän toisin toimimisen mahdollisuuksien käsittelyä. Mistä kumpuavat oivallukset ja voimavarat toisin toimimiseen? Mistä saa sykäyksensä menneisyyden kerrostumien murtaminen? Millaisia muutoksia yhteiskunnallisissa diskursseissa ja olosuhteissa tarvitaan?

Eeva Luhtakallion ja Maarit Alasuutarin tekstit tarkastelevat sukupuolen tuottamista kahdesta eri näkökulmasta. Luhtakallio analysoi visuaalisia sukupuoli-representaatioita aikakauslehtien kansikuvissa 1950-luvulta nykypäivään ja Alasuutari päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien käsityksiä tytöistä ja pojista. Luhtakallio tulkitsee sukupuolen representaatioissa tapahtuneen paluun 1950-luvun polarisoituneisiin sukupuoli-representaatioihin. Hän

kysyy, onko se oire laajemmas- ta yhteiskunnallisesta kehityksestä, jota luonnehtii julkisen keskustelun polarisoituminen ja luopuminen sukupuolten tasa-arvosta kulttuurisesti jaetuna arvona ja tavoitteena. Alasuutari puolestaan esittää, että varhaiskasvattajien ja vanhempien käymissä keskusteluissa tyttöjen ja poikien oletetaan olevan yhtä aikaa sekä samantyyppisiä että erilaisia. Käytäntöjen näkökulmasta tämä tarkoittaa, että yhtäältä lapsille annetaan tilaa toteuttaa itseään monin tavoin, mutta toisaalta rajataan ja normitetaan tyttöä ja poikana olemisen tapoja.

Päivi Korvajärvi tarkastelee työelämän sukupuolistavia käytäntöjä ja suhteuttaa näitä työn feminisoitumisesta ja talouden kulttuuristumisesta käytyyn keskusteluun. Korvajärven tarkastelun kohteena olevan palvelutyön vuorovaikutussisällöt ja -tavat ovat muuttuneet. Vuorovaikutuksen merkitys sinällään on vahvistunut, ja sen taloudellinen merkitys on lisääntynyt. Tässä prosessissa sukupuolistavat käytännöt muovautuvat uudelleen. Korvajärvi tulkitsee, että sukupuolten välisen segregaaion dynamiikka on muuttumassa nykyistä paikallisemmaksi, tilanteisemmaksi ja yksilöllisemmäksi. Kyse on kamppailusta, jossa määritellään sitä, missä tilanteissa ja ketkä voivat käyt-

tää hyväkseen feminiinisyyksiä ja maskuliinisuuksia tavoilla, joilla saa arvostusta työssä ja joilla ne tulevat tunnustetuiksi osaamisena.

Sukupuolen käytäntöjä tarkastelevia tekstejä yhdistää ajatus käytäntöjen yhtäaikaisesta pysyvyydestä ja muutoksesta. Muutokset voivat purkaa sukupuolieroja sekä niihin kytkeytyviä eriarvoisuuksia ja samaan aikaan tuottaa uusia. Toisinaan sukupuoliistunut toimijuus voi olla resurssi, mutta usein se on kuormittavaa ja toimijuutta jähmettävää. Seuraava tarvittava askel sukupuolen käytäntöjen tutkimuksessa näyttäisi olevan toisin toimimisen ja muutosten edellytysten syvälle käyvä analyysi.

Sukupuoli on myös jännitteinen poliittinen kysymys. *Sukupuolilyksymyksessä* sukupuolen politiikkaa tarkastellaan etenkin kolmessa artikkelissa. Johanna Lammi-Taskulan ja Minna Salmen artikkelissa pohditaan, miten perheen ja ansiotyön suhteet rakentavat sukupuolta etenkin pikkulapsivaiheessa. Kirjoittajat kuvaavat osuvasti, mutta hieman yllätyksettömästi tätä elämänvaihetta sukupuolittuneine valintoineen ja vaikutuksineen. Teksti auttaa ymmärtämään sitä, miksi Suomen tasa-arvopolitiikan tavoittelema kahden elättäjän ja kahden huoltajan malli toteutuu vain elatuksen osalta. Perheiden

valinnanvapautta kunnioittava vanhempainvapaajärjestelmä sivuuttaa sen, että valinnat tehdään sukupuolittuneen työnjaon jatkumolla, jossa naiseuden ja hoivan kytkemisellä toisiinsa on pitkä historia.

Marjaana Jauholan ja Johanna Kantolan sekä Raija Julkusen artikkelit puolestaan käsittelevät globaalia sukupuolipolitiikkaa Suomessa sekä sukupuolta valtiollisen politiikan kohteena. Toisiaan tukevat tekstit eivät tyydy vain selittämään sukupuolta ja tasa-arvoa koskevan politiikan taustaa ja tavoitteita, vaan tarjoavat analyysin politiikan rajoista ja mahdollisuuksista edistää sukupuoleen liittyvää oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa. Molemmat tekstit nostavat uusliberalismin hengessä toteutetun politiikan tarkastelun keskiöön ja pohtivat sukupuolen politiikan elinehtoja taloutta, tehokkuutta ja kilpailua korostavassa ilmapiirissä. Tekstit myös kyseenalaistavat kansalliseksi totuudeksi muodostuneen oletuksen Suomesta tasa-arvon mallimaana ja muistuttavat niistä toimista, joita nykytilanteen saavuttaminen on vaatinut sekä edelleen tarvittavista toimista. Poliitikalla on vahva ote sukupuolesta ja tasa-arvosta, ja siksi molemmat tarvitsevat paikkansa politiikan agendalla.

Teoksen kirjoittajakunnan asiantuntemus on kiistaton, mut-

ta suomenkielistä sukupuolta käsittelevää kirjallisuutta paljon lukeva toivoisi toimittajien kääntyvän kirjoituspyyntöineen useammin myös nuoremman tutkijasukupolven puoleen. Opikeirjassakin olisi välillä mukava lukea teorioista, jotka ovat vasta nupullaan. Teoksessa toteutuu pyrkimys antaa kuva prosessista, joka on synnyttänyt nyt ajankohtaiset sukupuoleen liittyvät kysymykset. Perusoppikirjana *Sukupuolikysymys* antaa hyvän yleiskuvan, mutta kokeneemalle lukijalle se on enemmän kokoava kuin uutta tarjoava teos.

**Minna Leinonen,
Katri Otonkorpi-Lehtoranta
& Hanna Ylöstalo**